

## RAZSTAVE

### Arheološka razstava »Kapiteljska njiva«

*Novo mesto, 28. november 1997 – 30. september 1998*

Po dobrem letu priprav in najav smo 28. novembra 1997 v galeriji Dolenjskega muzeja, ki smo jo za to priložnost dodobra predelali, odprli arheološko razstavo *Kapiteljska njiva Novo mesto*, ki je hkrati tudi ena največjih, po pomenu, vrednosti in promociji ter spremljajočem materialu, ki razstavo spremlja in opozarja nanjo, pa zagotovo daleč največja občasna razstava, ki smo jo postavili v Dolenjskem muzeju v vsej njegovi zgodovini.

Razstavo smo strokovno in organizacijsko temeljito pripravljali kar precej časa in je sestavni del vseslovenskega večletnega projekta *Železna doba na Slovenskem*, ki ga pripravljamo skupaj s kolegi iz Narodnega muzeja v Ljubljani. Razstava v Dolenjskem muzeju prikazuje rezultate desetletnih arheoloških izkopavanj na Kapiteljski njivi na Marofu v Novem mestu, ki je po pomembnosti posameznih najdb iz halštatskega obdobja (poimenovanega tudi cvetočega Halštata Dolenjske) eno največjih arheoloških najdišč v Sloveniji. Kar ta razstava prikazuje, pa daleč presega meje naše države in Novo mesto uvršča v sam evropski in svetovni arheološki vrh. Izkopavanja na Kapiteljski njivi vodi Dolenjski muzej v sodelovanju z Zavodom za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto, z njimi pa je prvi pričel že pokojni kustos arheolog Dolenjskega muzeja Tone Knez, nadaljuje pa jih njegov naslednik in tudi avtor te razstave ter spremljajočega kataloga Borut Križ. Na razstavi je predstavljenih več kot petsto predmetov, ki prikazujejo bogato življenje halštatskodobnih prebivalcev Novega mesta in po svoji pomembnosti, redkosti in vrednosti za to obdobje še posebej izstopajo. Razstava predstavlja vrhunsko oblikovane izdelke iz 1. tisočletja pr.n.št., najdene v grobovih, ki zgovorno prikazujejo življenje tedanjega časa. Posebnost dolenjske halštatske skupine so knežji grobovi, kjer izjemni in redki predmeti predstavljajo vrhunec obrtne in umetnostne proizvodnje tedanjega časa. Domača predelava železove rude, kovanje izdelkov iz tako pridobljenega železa in vključitev v evropsko zgodovino so tudi omogočili razcvet in blagostanje dolenjske halštatske družbe. To se še posebej kaže v bogatih grobnih najdbah vodilnega, knežjega sloja takratnega prebivalstva, ki je iskal vzornike v grško-etrusčanskem svetu oz. kulturi, vendar s svojim lastnim izrazom in mojstrsko izdelanimi predmeti. Na Kapiteljski njivi je bilo do sedaj odkritih devet knežjih grobov, kjer se ob predmetih iz zlata pojavljajo še izjemno oblikovani predmeti iz jantarja in stekla, obrambno orožje, konjska oprema in bronasto posodje, kjer figuralno okrašene situle predstavljajo najvišji evropski umetnostni oblikovalni izraz tedanjega časa. Grobovi zrcalijo vzpone in padce dolenjske halštatske družbe od 8. pa vse do 4. stoletja pr.n.št., ko Kelti vojaško zrušijo moč halštatskih kneževin Dolenjske in si podredijo tukajšnje staroselce. Predmeti sodijo tudi med našo nacionalno najpomembnejšo kulturno dediščino, neredki pa so unikat v slovenskem ali pa celo evropskem in svetovnem merilu. S tem smo tudi prvič predstavili javnosti izbor predmetov, najdenih ob arheoloških izkopavanjih na Kapiteljski njivi v zadnjih desetih letih in restavriranih v skupni restavratorski delavnici Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto in Dolenjskega muzeja, v drugih restavratorskih delavnicah v Sloveniji, kar četrtnina predmetov pa je takšnih, ki so jih restavrirali v eni najbolj priznanih in eni največjih restavratorskih delavnic na svetu, to je v Rimsko-nemškem centralnem muzeju v Mainzu v Nemčiji, kar daje tem predmetom in razstavi sami še posebno vrednost in pomen. Zato je razstava sama dogodek, ki ni izjemno pomemben samo za Dolenjski muzej, ampak in predvsem za Novo mesto in celotno našo državo, saj je razstava tudi pomemben mednarodni dogodek. V Dolenjskem muzeju zato upamo, da se bodo s to razstavo Novo mesto in Novomeščani končno in lažje zavedli, spoznali in priznali vrednost in pomembnost novomeških arheoloških odkritij iz halštatskega obdobja, ostali obiskovalci pa se bodo seznanili z izredno pomembnim in bogatim delom novomeške zgodovine oz. prazgodovine, ko je Novo mesto in z njim Dolenjska do sedaj edinokrat resnično nekaj pomenila v evropski zgodovini.

Prav zaradi izrednega pomena posameznih najdb v svetovnem merilu smo se tudi odločili za zelo široko promocijo razstave, kar si le-ta in novomeška arheologija po svoji pomembnosti in mestu v svetu nedvomno zasluži. Tako smo pripravili veliko spremljajočega gradiva, kar do sedaj ravno ni bilo v navadi. Še pred otvoritvijo smo izdali štiri plakate, dva prospekta v petih jezikih, štiri nove kopije arheoloških predmetov – nakita s certifikati, tri grafične upodobitve prizorov iz situle, ki je vodilni motiv razstave, osem novih razglednic, voščilnico z emblemom razstave, ki je upodobljen še na vsem ostalem spremljajočem

gradivu, majice, dežnike in pet vrst posebnih vstopnic za to razstavo (običajno, skupinsko, polovično, družinsko in prost vstop). Ob sami otvoritvi pa smo izdali še nov, večji prospekt, ki na kratko predstavlja samo razstavo in ki ga dobi vsak obiskovalec skupaj z vstopnico, ter spremljajoči katalog razstave. V njem je predstavljena železna doba na splošno, pa železna doba Evrope, Slovenija v halštatskem obdobju in Dolenjska ter Novo mesto v starejši železni dobi. Temu sledi opis prazgodovinskega grobišča Kapiteljska njiva in zgodovina arheoloških izkopavanj na tem najdišču. V drugem delu so predstavljeni še vsi grobni pridatki, knežji grobovi, situlska umetnost in mlajša železna doba. Na koncu pa so v katalogu predmetov opisani vsi razstavljeni predmeti. Tako katalog kot prospekt sta tudi v celoti prevedena v angleški jezik. Poleg tega pa je ob razstavi v organizaciji novomeških filatelistov izšla tudi spominska ovojnica s spominskimi žigom.

Da smo celotni projekt pripeljali do – po našem mnenju – uspešne realizacije, je nedvomno zaslužen tudi oblikovalec razstave, kataloga in vsega ostalega spremljajočega gradiva, vezanega na razstavo, arhitekt Jovo Grobovšek, ki je večletni zunanji sodelavec Dolenjskega muzeja pri večjih in zahtevnejših projektih.

Celoten projekt *Kapiteljska njiva Novo mesto* je potekal pod pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije Milana Kučana, ki je razstavo tudi uradno odprl in v svojem nagovoru med drugim poudaril: »Novomeščani ste tudi s to razstavo pokazali pot. Muzealstvo in turizem, arheologija in uspešna podjetja skupaj predstavljajo, kar je nastalo na slovenskih tleh in sega v evropski in svetovni arheološki vrh. Slovenija in z njo Evropa sta s tem dobili priložnost, da se prepričata o enkratni ustvarjalnosti ljudi, ki so živeli na tem prostoru. Tudi za današnji ustvarjalni rod Slovencev cvetoči halštat naše Dolenjske ni zgolj naključna preteklost, neponovljiva civilizacijska in kulturna enkratnost, ampak eden od temeljev naše ustvarjalne biti. Je res nekaj, kar je bilo, vendar je obenem nekaj, kar Dolenjska zmore tudi danes. V sožitju različnosti je strpno in ustvarjalno strnila svoje znanje in energijo in nam danes razgrnila spoznanje, kakršno je le redkokdaj in redkokje mogoče doživeti. To je kulturno in civilizacijsko, mecenško in gospodarsko dejanje na evropski ravni. Zato mi je še v posebno veselje, da lahko danes odprem razstavo, ki je v ponos Sloveniji.«

Razstavo so finančno podprli Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije skupaj z Upravo za kulturno dediščino Republike Slovenije, Mestna občina Novo mesto ter številni sponzorji (kar dvaindvajset, ki v veliki večini prihajajo iz Novega mesta), ki so prispevali svoj delež pri realizaciji celotnega projekta; med njimi še posebej velja omeniti Dolenjsko banko, Krko Tovarno zdravil, Obrtno zadrugo Hrast, Telekom Slovenije in Krko Zdravilišča. Tako nam je tudi z njihovo pomočjo uspelo realizirati celoten zastavljeni projekt, vključno z vsemi izhodiščnimi zamislami in idejami, ki smo si jih zastavili še v pripravljalnem obdobju avtor Borut Križ, oblikovalec Jovo Grobovšek in vodja projekta Zdenko Picelj in katerih realizacija je bila seveda odvisna od obsega razpoložljivih finančnih sredstev.

Z otvoritvijo razstave smo zaključili prvi in najzahtevnejši del zelo obsežnega projekta, s katerim smo lahko končno na dostojen način predstavili resnično pravo bogastvo, ki ga premore Dolenjski muzej oziroma Novo mesto in s katerim se lahko upravičeno predstavljamo in postavljamo doma in v svetu ter smo nanj ponosni. Drugi del pa bo sledil ves čas odprtja razstave, to je do 30. septembra 1998, ko bodo od februarja dalje potekala različna predavanja domačih in tujih strokovnjakov, od januarja dalje vsako zadnjo soboto v mesecu javna vodstva po razstavi z avtorjem razstave, različne delavnice v okviru pedagoškega oddelka, ki bo pripravil tudi manjšo spremljajočo razstavo *Oblačilna kultura v halštatskem obdobju*, od aprila do julija pa bo možen tudi ogled arheoloških izkopavanj na Kapiteljski njivi.

Odziv na razstavo je bil že v prvem mesecu kar presenetljivo velik, glede na to, da je v decembru ponavadi v muzeju bolj malo obiskovalcev, saj imajo ljudje v tem času veliko drugih opravkov v povezavi z božično-novoletnimi prazniki. Tokrat pa smo od otvoritve do konca leta zabeležili že kar 1.089 obiskovalcev razstave. Še posebej veseli pa smo bili dobrega odziva imetnikov muzejskih izkaznic Dolenjskega muzeja, ko smo izključno za njih organizirali prvo prednovoletno srečanje, ki bo postalo tradicionalno, in jim pripravili predavanje in vodstvo po razstavi z avtorjem Borutom Križem.

Prepričan sem, da bosta razstava in celotni projekt novomeško arheološko preteklost umestila v svetovno merilo. Obenem pa vsi, ki smo sodelovali pri tem projektu in se dobro zavedali pomembnosti in razsežnosti te razstave ter delali v želji, da jo izpeljemo na kar se da najvišjem možnem nivoju in s tem muzej in Novo mesto na najboljši možni način predstavimo domači in tuji javnosti, upamo, da ves vložen napor ni bil zaman, tako da bo Novo mesto tudi po zaprtju razstave zmoglo bolje ceniti svojo arheološko preteklost in ji s tem nameniti tudi svetlejšo prihodnost, ko bi prišli tudi do nove, večje in samemu pomenu primernejše stalne zbirke.

Zdenko Picelj